

chá. Učitel ve snaze ho zvládnout však začne používat podobných způsobů jako rodič. Neuvědomí si však, že právě on je mnohdy jedinou osobou, která může dítě podpořit, dát mu najevo, že je šikovné, že něco zvládne, ukázat mu, že škola nemusí být vždy nepřátelským prostředím.

Nezbytně nutné je u výše popsaných dětí šetřit metodou trestu (i když někdy je tato metoda nezbytná), častěji používat pochvalu a pozitivní motivaci. Dále je nutné s nimi hovořit o jejich kladných stránkách, záporné stránky jejich osobnosti se snažit „zatlačit“ do pozadí.

Samozřejmostí by měla být odborná psychologická či etopedická intervence, rovněž je nutné dlouhodobější odborné terapeutické vedení.

6.3 LHANÍ

Ne každá nepravda, kterou dítě uvádí, se může nazývat lží. V tomto smyslu je možno rozlišit tři základní kategorie:

- smyšlenku (konfabulaci),
- bájnou lež (pseudologia phantastica),
- pravou lež.

První kategorie – **smyšlenka** – se velice často objevuje u dětí předškolního věku a nepovažujeme ji za něco patologického či zvláštního. V tomto případě si dítě neuvědomuje nepravdivost svého výroku. Své představy zaměňuje za skutečné události, často si s nimi plete i obsah svých snů. Smyšlenky mohou být vyvolány nevhodnou či sugestivní otázkou dospělé osoby, dítě jimi však může vyplňovat při vyprávění mezery ve vzpomínkách. Často jsou způsobeny dětsky odchylným způsobem vnímání, např. zkresleným vnímáním délky určité doby, vzdálenosti, velikosti apod.

Ke smyšlenkám by měla učitelka mateřské školy zaujmout správný postoj. Není dobré se s dítětem přít o nesprávnost výroku, obviňovat je ze lží, popř. je za ně trestat. Ve většině případů postačí, když učitelka pouze projeví pochybnost nad výrokem a dítě je schopné v těchto případech autokorekce.

Za chorobné však můžeme považovat smyšlenky ve školním věku (především v tom středním a starším) – vyskytují se zejména u dětí s emoční labilitou, se sníženou úrovní rozumových schopností, u dětí viditelně infantilních.

Druhá kategorie – **bájná lež** (pseudologia phantastica) – se projevuje vyprávěním a vymyšlením dlouhých, neskutečných příběhů, které dítě vypráví většinou proto, že chce vzbudit senzaci. Často v nich hraje důležitou a zajímavou roli – snaží se tak na sebe „strhnout“ pozornost. Bájná lež se většinou normálně objevuje u dětí zhruba do věku deseti až jedenácti let, v období puberty či dospívání je většinou spojena s některou z psychických poruch – jedinec se nakonec dostane do situace, kdy sám již neví, co je pravda a co lež, nedokáže plně rozeznat realitu. V každém případě diagnostika tohoto problému patří plně do rukou odborníka.

Třetí kategorie – **pravá lež** – je vždy vědomá a sleduje nějaký cíl. Vyskytuje se u jedinců ve věku, kdy jsou již schopni plně si uvědomit rozdíl mezi pravdou a nepravdou. Většinou užívají lež v okamžiku, kdy se chtějí vyhnout některé nepříjemné povinnosti, chtějí něco získat, pokoušejí se s dospělým okolím manipulovat apod. Ve většině případů není pravá lež projevem duševní poruchy, může se však stát v případě jejího potvrzování a funkčnosti jakýmsi návykem.

Je častým úkazem u dětí, které procházejí v domácím prostředí velice tvrdou a mnohdy trestající výchovou, za každý prohřešek (třeba i nevýznamný) je dítě přísně potrestáno. Časem zjistí, že ne vždy se na všechno přijde, a začne své lži velice pečlivě programovat, promýšlet, má zpracované i scénáře, co bude dělat, když se náhodou na lež přijde.

Častým motivem pravé lži bývá i touha po uplatnění se v kolektivu – jedinec chce své spolužáky, případně i učitele přesvědčit o společenském postavení svých rodičů či jiných příbuzných, jen aby si získal jejich obdiv. Většinou trpí pocity nedokonalosti a méněcennosti.

Tato lež však může být i projevem nechuti cokoliv dělat, vyhýbání se svým povinnostem, užívání si pohodlného života (viz následující kasuistika).

Jana P. pochází z neúplné rodiny, vyrůstá s matkou jako jedináček, rodiče se rozvedli v jejích šesti letech. Svého otce pravidelně navštěvuje každých čtrnáct dní o víkendů, tráví s ním měsíc letních prázdnin. Komunikace mezi rodiči značně vázne, matka často otce před Janou pomlouvá, totéž činí otec. V sedmém ročníku základní školy se u dívky objevilo značné zhoršení prospěchu, a to především z toho důvodu, že příprava na školu je mizivá. Pokud ji do učení nutí matka, Jana vyhrožuje, že odejde k otci, který se o prospěch téměř nezajímá. Jestliže se dozví, že má dívka špatnou známku, svaluje vinu na matku, která se dle jeho slov o její přípravu na školu patřičně nestará. Jana schovává žákovskou knížku, otcí tvrdí, že žádné špatné známky nemá, matce naopak tvrdí, že z ničeho známky ne-

mají. V případě, že se jde matka na prospěch informovat do školy, okamžitě spouští své výhružky s odchodem k otci.

Na konci sedmého ročníku byl již prospěch naprosto nedostatečný, matka ve stavu bezradnosti svolila k tomu, aby Jana na určitý čas přešla do výchovy otce. Ten na začátku osmé třídy skutečně poznal, že dívka pro školu nic nedělá, a i on nakonec zvýšil svůj „výhovný tlak“. Jana opět použila svých výhružek v tom smyslu, že půjde zpět k matce – scénář se zatajováním a lhaním se opakoval. Nakonec situaci řešila útekem a byla umístěna do diagnostického ústavu, kde žádala o přemístění do dětského domova. Její chování dle pracovníků tohoto ústavu bylo zcela bezproblémové, její prospěch se zlepšil, neobjevovaly se výraznější výchovné potíže. Nakonec se po diagnostickém pobytu vrátila zpět k matce.

Do školy však odmítala nastoupit, po velkém přemlouvání byla týden v té původní, poté si začala stěžovat, že jí žáci ubližují, a chtěla ji změnit. Matka se jí snažila vyjít vstříc a zařídila jí přestup na jinou školu v daném městě. Po týdnu však došlo ke stejné situaci jako na té předchozí a Jana chtěla opět na další školu. Když jí matka další přestup odmítla vyřídit, utekla z domova, večer ji na ulici našla hlídka Policie ČR s odřeninami na obličejí a nohou. Na jejich otázku, kde k odřeninám přišla, odvětila, že jí je způsobila matka, která ji neustále týrá, mlátí, nutí ji dělat to, co ona nechce. Policie ČR případ řešila jako týrání svěřené osoby, na konci vyšetřování se však ukázalo, že Jana si naprosto vše vymyslela, protože se jí nechce chodit do školy, nechce nic dělat, chce si žít svůj vlastní svobodný život. V současné době se rozhoduje o umístění dívky do některého z výchovných ústavů.

Z výše uvedeného případu je patrné, že při výskytu jakékoliv nepravdy u dítěte je nutné rozlišit, o jaký druh lži jde, a pátrat po příčinách. Za smyšlenky či bájně lži není dobré dítě trestat, spíše s ním promluvit nebo dát najevo lehký nesouhlas s výpovědí. Pokud jde o pravou lež, je nutné podrobné odborné vyšetření případu, jestliže se jedná o promyšlenou manipulaci spojenou s vyhýbáním se povinností, je namístě umožnit jedinci poznat přirozený následek za jeho chování.

6.4 KRÁDEŽE

Zcizení cizí věci nelze vždy označit za krádež. V předškolním a někdy i mladším školním věku se setkáváme s příležitostným, ne zcela uvědomělým zcizením nějakého předmětu či hračky, jež se dítěti zalíbí, a ono podlehne okamžitému nutkání takový předmět vlastnit. V těchto případech svůj čin nepromýšlí, neplánuje, jedná se spíše o formu zkratovitého jednání. Rovněž nemůžeme mluvit o krádeži v případech, kdy dítě žije v domácím prostředí s několika sourozenci a půjčování si hraček, pastelek a jiných věcí denního používání je normou. Potom i ve školním prostředí není pro ně ničím zvláštním „půjčení si“ pastelky či jiné věci spolužáka.

O **pravé krádeži** hovoříme tehdy, když dítě či mladistvý odcizí nějaký předmět vědomě a plně si přitom uvědomuje nesprávnost svého chování. Většina krádeží v dětském a mladistvém věku není způsobena psychiatrickým onemocněním, má na nich převážně podíl prostředí, kde dítě vyrůstá, parta či nevýhodné postavení v kolektivu dětí.

Co se týče prostředí, kde dítě vyrůstá, existují rodiny, kde krádež není považována za něco zvláštního, není označována jako přečin, nýbrž jako chování, které rodině prospěje. Některé děti jsou dokonce svými rodiči ke krádežím vedeny a jsou za ně pozitivně hodnoceny. Řešení těchto případů spadá do kompetence orgánů péče o děti a mládež.

Rovněž „neohraničená“ touha může vést ke krádeži – dítě touží po věci, kterou mají ostatní spolužáci, a ví, že od svých rodičů ji nikdy nedostane.

I příslušnost k určité partě může být spouštěčem krádeží. V partách s asociálním nábojem bývá často podmínkou přijetí krádež určité věci, pokud se jedná o partu zneužívající návykové látky, je krádež prostředkem získání patřičného finančního obnosu na drogu.

V případě nevýhodného postavení v kolektivu dětí si může dítě kradenými věcmi „kupovat“ lepší pozici, kamarádství, sounáležitost. Rovněž šikanovali jsou agresory často nuceni ke kradení peněz, cigaret, popř. sladkostí a jiných věcí.

Pokud se dítě dopustí pravé krádeže, je namístě její podrobné a přesné vyšetření. Vždy je nutné hledat příčinu, proč k ní vlastně došlo. Nikdy by nemělo dojít k potrestání jedince, aniž by byl přesně znám motiv (což se bohužel ve školních zařízeních často děje).

U starších dětí se v současnosti stále častěji objevují krádeže jízdnicí kol, automobilů, popř. alkoholu. V těchto případech jde buď o touhu předvést se před ostatními kamarády, nebo se takových krádeží dopouští i jedinci s poruchou chování s protispolečenskými rysy.